

## **BOLALARGA OILAVIY QADRIYATLAR HAQIDA TUSHUNCHA BERISH HAMDA OILAGA NISBATAN IJOBIY FIKRLARNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MASALALARI**

**Kodirova Feruza Turg'unovna**

*Andijon viloyati Shahrixon tumani MMTB qarashli 53-maktab amaliyotchi psixologi*

**Tolipova Mashxura Abdumajitovna**

*Andijon viloyati Shahrixon tumani MMTB qarashli 68-maktab amaliyotchi psixologi*

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada milliy qadriyatlarimizni yanada rivojlantirishning ma'naviy-ma'rifiy ishlarimizdagi ahamiyati, oila va qadriyatlarning abadiy bir-biri bilan chambarchas bog'langanligi va jamiyat, qarindoshlar, do'stlar, bolalarga, oiladagi munosabatining ijobiy darajasi bayon etilgan.

**Kalit so'zlar:** milliy, qadriyat, ma'naviy - ma'rifiy, oila, jamiyat, qarindoshlar, do'stlar, bolalar.

### **KIRISH**

Oila - bu muhabbat va hurmatda yaratilgan insonlar va qonunlarga ega bo'lgan kichik davlat. Har bir mustahkam va birlashgan oilada o'zlarining oilaviy qadriyatlari mavjud bo'lib, bu jamiyatning tuzilishiga, butunligini saqlashga yordam beradi.

Oila va oilaviy qadriyatlar har bir inson hayotining asosi hisoblanadi. Aynan oilada shaxsiy rivojlanish boshlanadi, chunki qadriyatlar yaxlit tabiatning uyg'un rivojlanishi uchun zarur ko'nikmalarni singdira boshlaydi.

### **ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA**

Oila va qadriyatlar abadiy bir-biri bilan chambarchas bog'langan va alohida mavjud emas. Agar oila yo'q bo'lsa, unda oilaviy yo'nalish bexosdan o'z ahamiyatini yo'qotadi.

Agar biz har bir oilaning oilaviy qadriyatlari haqida gapiradigan bo'lsak, unda hamma uchun farq qiladi. Ba'zilar ota-ona, qarindoshlik, turmush qurish, sog'liq kabi qadriyatlarni ta'kidlashadi. Oilada qadriyatlarning asl mezonini quyidagilarda namoyon bo'ladi:

1. Sevgi;
2. Bolalar;
3. Adolat;
4. Sogʻlom turmush tarzi;
5. Hurmat; 6. An'analar.

Bolalarning ahamiyati - bu jamiyat, qarindoshlar va doʻstlar, shuningdek shaxsning bolalarga, oiladagi ma'lum bir bolalarga boʻlgan munosabatining ijobiy darajasi. Oila uchun hayotdagi asosiy qadriyatlar, barcha oila a'zolarining hamjihatligini, ishonchini va sevgisini mustahkamlaydigan muayyan axloqiy tamoyillarga rioya qilishga intiladi. Oila a'zolaridagi sevgi - bu oilaning muhim qadriyatidir va agar siz ushbu tuygʻuni saqlab qolishni istasangiz, oilangizga ularni sevishingizni eslatib turing. Sevgi haqida gapirish faqat soʻzlar emas, balki choy ichish va sovuq qish oqshomida suratga tushish, sham yorugʻida kechki ovqat, oilada sayr qilish.

Madaniyatni, xususan ma'naviy madaniyatni bilmasdan, oʻrganmasdan turib, ma'naviy meros toʻgʻrisida gapirish ancha mushkul. Chunki, ma'naviy meros ma'naviy madaniyat doirasiga kiradi.

Bolalar uchun oila deyarli butun dunyo. Oilaviy qadriyatlar va urf-odatlar hayotning dastlabki yillarida nafaqat jismoniy dunyo, balki his-tuygʻular dunyosi haqida ham bilimning asosiy manbai hisoblanadi. Bolaning oilasida oʻrganadigan har bir narsasi oʻzining dunyoqarashiga asos boʻladi. Shuning uchun baxtli oilalar jamiyat uchun sogʻlom avlodning manbai hisoblanadi.

Har bir millatning ma'naviy boyligi milliy va umuminsoniy qadriyatlarning birligidan tashkil topadi. Ma'naviy meros oʻtmishning yutugʻi. Uni toʻla, odilona egallash va rivojlantirish esa hozirgi avlodning vazifasidir. Oʻz madaniy merosini, qadriyatlarini bilmaslik yoki mensimaslik manqurtlikdir. Ularni boyitib, yuksak darajaga koʻtarishga intilmaslik esa millat va uning istiqloli uchun fojeadir.

Ma'naviyati yuksak darajada rivojlangan insongina istiqlol, vatanimizning ulugʻ bir kelajagi uchun mehnat qilishga oʻzida kuch va qudrat topa oladi.

Shaxs ma'naviyati dastlab oila sharoitida shakllanadi va jamiyat ma'naviyatini belgilovchi mezon sifatida namoyon bo'ladi. Shu boisdan, madaniy merosdan, bugungi kun qadriyatlaridan tug'ri foydalana olish, tarixdan to'g'ri xulosa chiqara bilish, o'z tarixiga va bugungi ahvoliga, madaniy merosi va ma'naviy qadriyatlariga, diniga va ahloqiga, mavjud siyosiy va huquqiy amaliyotiga, turmush tarziga tanqidiy ko'z bilan qaray olish – mustaqillikni mustahkamlashning muhim ma'naviy asosidir. Mana shu ma'naviy asos har bir ota-ona, oilaga kirib borsagina oila ma'naviyati qaror topishi tabiiydir. Aksincha bo'lsa, oiladagi har bir yoshni jamiyatimizda bo'layotgan o'zgarishlarni noto'g'ri talqin etishga olib keladi. O'zbek oilasida vataniga, xalqiga, oilasiga, istiqlol g'oyalariga sadoqatli, fidokor, mustaqil fikrlaydigan, dunyo qarashi keng, e'tiqodi yuksak, iqtidorli, tashabbuskor, mas'uliyatli, ma'naviy va jismoniy barkamol avlodni voyaga yetkazish kelajagi buyuk O'zbekistonning gullab-yashnashi uchun garovdir. Yuksak ma'naviyatga ega ota-ona oilaning mohiyati, qadri, burch, mas'uliyat, oila vazifalari, oilada barkamol farzand tarbiyasi, oilani moddiy jihatdan ta'minlash, uning osoyishtaligini saqlash kabi vazifalarni anglab yetadi va unga amal qiladi. Yuksak ma'naviyatli ota-ona farzandlarini insonparvar, vatanparvar, axloqiy jihatdan pok, bilimli, kamtar, oliyjanob qilib tarbiyalaydi. Yana shuni ham alohida ta'kidlash joizki, oila qadriyatlari - bu barcha oila a'zolari hurmat qiladigan, oilaviy munosabatlar uchun mustahkam poydevor bo'lgan fazilatlar, xususiyatlar, harakatlar. Yaqinlar bilan doimiy muloqot, do'st odamlarning yaqin qarindoshlari yaqin ekanligiga ishonch hissi odamda xotirjamlikni uyg'otadi. U har doim har qanday hayotiy vaziyatda ularning yordamiga umid qilishi mumkin.

## **MUHOKAMA VA NATIJALAR**

Birgalikda o'tkaziladigan dam olish hayotdan haqiqiy zavq olish usulidir. Yosh oila boshqa oilaviy qadriyatlarni qo'llab-quvvatlashi kerak:

- oilaning har bir a'zosi uchun ahamiyatga ega bo'lgan ma'no har bir oila sevgini bilishi kerak;
- o'zaro hurmat - boshqa shaxsning fikrlarini, hissiyotlarini va ehtirolarini qabul qilish;

- halollik - agar oilada bunday qiymat bo'lmasa, u boshqa shaxsning shaxsini hurmat qilmaslik deganidir;
- kechirish - xato qilgan odamlarni kechirishni o'rgatish muhimdir;
- mas'uliyat - bu qadriyat boshqa oila a'zolarining xotirjam bo'lishlari uchun zarurdir, chunki ular ishonadigan kishilar borligini biladilar;
- muloqot - bu qiymat oilani mustahkamlashga yordam beradi, muloqotni susaytirishi noto'g'ri tushunishga va oilani buzishga olib keladi;
- urf-odatlar - bu oilaning eng muhim qadriyatlaridan biridir, bu sizning va yaqinlaringiz uchun xos bo'lgan o'ziga xoslikdir.

Xalqimizda shunday milliy odat, an'anava fazilatlar borki, ular boshqa xalqlarda yo'qligidan tashqari insoniyat ma'naviyatining nodir zarvaraqlari sifatida boshqalarda hayrat uyg'otishga imonim komil. O'zbek xalqi azaldan jamoa tuyg'usiga moyil, — degan edi I.A.Karimov. — Bizlar to'yda ham, azada ham yonma-yon turib, oddiy kunlarda ham bir-birining holidan xabar olib, kattaning hurmatini, kichikning izzatini joy-joyiga qo'yib, beva-bechoralarning, yetimyesirlarning boshini silab, xullas, odamgarchilikni barcha narsadan ustun qo'yib yashagan insonlarning farzandlari bo'lamiz». Jamoaga suyanish va jamoatchilik fikrini hurmat qilish xalqimizning eng olijanob fazilatidir. Buni mahallalardagi ijtimoiy-axloqiy rasm-rusumlar isbot qilib kelmoqda. Birgina to'y marosimimizning o'zini milliy fazilatlarimizning guldastasi desa bo'ladi. O'zbek xonadonidagi birorta to'y kengashsiz, maslahatsiz o'tmaydi. Hatto kelin va kuyov tanlashdan boshlanadigan odatlarimiz ham kelajakdagi yosh oilaning tinch-totuvligini nazarda tutadi: kimning farzandi, ota-onasi qanday odamlar, mahalla-kuyda obrusi qanaqa, mustaqil oila tebratib ketishga qurbi yetadimi, yomon qiliq, yoki odatlari yo'qmi, qarindosh-urug'lari qanday odamlar, hatto avlodajdodlarida biror anduhik alomatlari bo'lmaganmi? Bu savollarga ijobiy javob olingachgina ikki tomon o'z rozi-rizoligini beradi. Bunday odatlarimizning nimasi yomon? ha, deb bunday savollar bilan kelin yo kuyov izlansa, yoshlarning mustaqilligi, muhabbati poymol etilmaydimi, degan fikrlar bo'lishi mumkin. To'g'ri, ba'zan ota-ona obro'si muhabbatdan ustunlik qilgan dalillar uchraydi. Lekin, umuman olganda, sinab-surishtirgan oilalarning qudachiligi, ota-onalar bosh-qosh bo'lgan to'y-u tomoshalarning

natijasi yaxshi bo'lishi hammaga ayon. Milliy urf-odatlarimiz, ota-bola, qaynona-kelin, qarindosh-urug'chilik va hokazo ma'naviy ziynatlarimizni o'ylasak, ko'z oldimizga birinchi galda Abdulla Qodiriyning «O'tgan kunlar» romani keladi. Nazarimda, o'zbek xalqining milliy fazilatlarini ulug'lovchi, uni dunyodagi eng nozikta'b xalqlar qatoriga olib chiqib, ko'z-ko'z qilgan bu romanga teng keladigan asar hamon yaratilgani yo'q. O'quvchilar hatto etnografik yo'nalishda bo'lsa-da, milliy g'urur va iftixor tuyg'ularini o'yg'otadigan o'zbekona asarlarga chanqoq bo'lib yurgandek tuyuladi.

### **XULOSA**

Xulosa qilib aytganda, milliy qadriyatlarimizni yanada rivojlantirish ma'naviy-ma'rifiy ishlarimizda benihoyat katta ahamiyatga ega. Ya'ni o'z taraqqiyot va islohot yo'limizdan tezkorlik bilan ilgari siljishga kuchli ruhiy quvvat beradigan milliy madaniyatimiz, sharq falsafasining hayotbaxsh va teran buloqlaridan bahramand bo'lish muhimdir.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. Baydjanov, B. K. (2021). PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF INFORMATION COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. *Theoretical & Applied Science*, (7), 171-178.
2. Dilshodovich, I. S. (2021). Ways To Increase the Effectiveness of Physical Education Classes in Secondary Schools. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 2, 142-143.
3. Ismoilov, S. (2021). Developing A Valued Attitude Towards the Family in Students as A Topical Pedagogical Problem. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 3, 91-93.
4. Klochko V.E. Qadriyatlarni axloqiy tarbiya mexanizmi sifatida shaxslashtirish // Talaba shaxsining axloqiy asoslarini shakllantirish yo'llari. Muammolar. Metodologiya Tajriba: konferentsiya tezislari. Barnaul, 2007.
5. Mitrikas A. Oila qiymat sifatida: Yevropa mamlakatlarida qiymat tanlashdagi o'zgarishlar va istiqbollari. - №1. -., 2003.